

Kölcsey Ferenc: Hymnus

A MAGYAR NÉP ZIVATAROS SZÁZADAIBÓL

Kölcsey Ferenc /1790-1838/

- ▶ Erdélyi középnemesi családból származott. Fél szemére gyermekkorában megvakult, emiatt visszahúzódó, zárkózott volt. A debreceni kollégiumban tanult. Levelezett **Kazinczy**val, az ő *fontosabb stíljét* követte.
- ▶ **Pestre** ment, ahol bekerült az irodalmi életbe, ám haza kellett mennie gazdálkodni. Innentől kezdve mindig Pestre vágyott. Végül **Csekén** telepedett le, ahol nem szeretett lakni. Megjelent műveiben a letargikus hangvétel.
- ▶ Elkeseredettségét tovább fokozta, hogy nem hívtak össze országgyűlést, anélkül pedig az ország problémáit nem lehetett megoldani.
- ▶ **Kölcsey Ferenc** nem hagyott hátra túl sok lírai alkotást, de ő a legszentebb magyar költemény szerzője és a 19. század olyan alakja, aki a közéletben is feladatot vállalt.

A történelmi kor

- ▶ Kölcsey Ferenc a **magyar romantika** egyik legnagyobb költője.
- ▶ A **romantika** a XIX. század jellemző stílusirányzata. Általában a múltba fordul vissza, melyet példaként állít a jelennek. Jellemző rá az ellentétek alkalmazása, a cselekményesség, nagy leírások és a műfaji határok összemosása.
- ▶ A **magyar romantika** összekapcsolódik a **reformkorr**al (a feudális viszonyokat polgárivá akarják alakítani reformok útján, és nem forradalommal).
- ▶ Megnő az írók, költők jelentősége, az ő feladatuk vezetni a népet, utat mutatni, és úgy gondolják, tehetségüket Istentől kapták. Az első ilyen költő Kölcsey volt. Ő fogalmazta meg a reformkor jelszavát is: „Haza és haladás”.

A mű keletkezése

- ▶ A Himnusz **1823. január 22**-én nyerte el végleges formáját.
- ▶ Kölcseyt elkésérítette a korabeli magyar nemesség tehetetlensége, nemtörődömsége. Nem látott maga körül olyan nemzettársakat, akik a nemzet függetlenségét, jobb sorsát kivívhatták volna, ezért vett erőt rajta a borúlátás.
- ▶ Személyesen is **alkotói válság**ba került. Végül új szerepet talált: a nemzeti költő hivatását vette magára. Erősödött közéleti lírája is.
- ▶ A Himnusz megírásakor 33 éves volt. Egyfajta számvetést is végzett ekkor.
- ▶ Verseiben egy magasabb rendű, természetfeletti erőhöz fordult, melyet hol Istennek, hol sorsnak nevez.

Megjelenése

- ▶ A Himnusz először **1829-ben jelent meg**, alcím nélkül, ám az 1832-es kiadásban már szerepel az alcím is, amely az eredeti kéziraton is rajta volt.
- ▶ Az alcím („**A magyar nép zivataros századaiból**”) valójában pontosítja a mű tárgyát, témáját, hogy a magyar történelemről lesz szó benne.
- ▶ A **zivataros század metafora** utal a vers témájára. A magyar nép történelmének fontos állomásait mutatja be, azt, hogy mennyi baj és bánat érte már az országot a századok során. Ez egyúttal Isten meggyőzésére is szolgál: bármilyen bűne volt a magyaroknak, azt többszörösen *megbűnhődtek*, vagyis most már joggal kér segítséget a költő a nép számára (*megbűnhődte már e nép a múltat, s jövődőt*).
- ▶ A **cenzára** engedélyét elnyerte.

Szómagyarázat (Olvasókönyv 53.oldal)

Bendegúz – mondabéli személy, a hunok fejedelme; Attila és Buda apja.

nektár – az istenek itala a görög mitológiában.

plántálád – ültetted, itt: kitűzted.

mongol – tatár.

Ozmán – I. Ozmán (1259–1326), az Oszmán Birodalom megalapítója, török szultán – nevéből ered a török nép másik megnevezése: oszmánok.

hamvveder – urna.

helyettek – régies: helyettük.

árvák hő szeméből – árvák (sírástól) égő szeméből.

ἀρῶν ἠὲ σωματῶν – ἀρῶν (σῆμασι) ἐξ ἠὲ σωματῶν

μελετήκ – ἰσθίε: μελετήκ

Himnusz 1-4. versszak

- ▶ Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Mebűnhődte már e nép
A múltat s jövőndőt!
- ▶ Óseinket felhozád
Kárpát szent bércére,
Általad nyert szép hazát
Bendegúznak vére.
S merre zúgnak habjai
Tiszának, Dunának,
Árpád hős magzatjai
Felvirágoznak.
- ▶ Értünk Kunság mezein
Ért kalászt lengettél,
Tokaj szőlővesszein
Nektárt csepegtettél.
Zászlónk gyakran plántálád
Vad török sáncára,
S nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára.
- ▶ Hajh, de bűneink miatt
Gyúlt harag kebledben,
S elsújtád villámidat
Dörgő fellegedben,
Most rabló mongol nyilát
Zúgattad felettünk,
Majd töröktől rabigát
Vállainkra vettünk.

Himnusz 5-8. versszak

- ▶ Hányszor zengett ajkain
Ozmán vad népének
Vert hadunk csonthalmain
Győzedelmi ének!
Hányszor támadt tenfiad
Szép hazám, kebledre,
S lettél magzatod miatt
Magzatod hamvvedre!
- ▶ Bújt az üldözött s felé
Kard nyúl barlangjában,
Szerte nézett s nem lelé
Honját a hazában,
Bércre hág és völgybe száll,
Bú s kétség mellette,
Vérözön lábainál,
S lángtenger felette.
- ▶ Vár állott, most kőhalom,
Kedv s öröm röpkedtek,
Halálhörgés, siralom
Zajlik már helyettek.
S ah, szabadság nem virúl
A holtnak véréből,
Kínzó rabság könnye hull
Árvánk hő szeméből!
- ▶ Szánd meg **Isten a magyart**
Kit vészek hányának,
Nyújts feléje védő kart
Tengerén kínjának.
Balsors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Megbűnhődte már e nép
A múltat s jövőndőt!

A mű elemzése

- ▶ Az **1. versszakban** kérés található, a 2. rész pedig indokolja azt: azért kell az áldás, mert a magyarok eddig szenvedtek. Igaz, a magyarság bünt követett el, de már kijavította a hibát, „megbűnhődte már e nép a múltat s jövődőt!”.
- ▶ **Isten**, áldd meg **a magyart**
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Megbűnhődte már e nép
A múltat s jövődőt!

A mű elemzése

- ▶ A **2. és 3. versszak** azt írja le, mikor Isten még szerette ezt a népet, ekkor jó dolgokkal látta el őket (haza, jólét, dicsőség).
- ▶ A dicsőséges múlt képei és nagy alakjai sorakoznak. Itt kerül említésre a honfoglalás **Árpáddal**, valamint **Mátyás** uralkodása.
- ▶ Őseinket felhozád
Kárpát szent bércére,
Általad nyert szép hazát
Bendegúznak vére.
S merre zúgnak habjai
Tiszának, Dunának,
Árpád hős magzatjai
Felvirágozának.

A mű elemzése

- ▶ Ekkor Isten kegyelméből a magyarok békében és bőségben éltek. Erre utal az ért kalász és a szőlővesszők képe. Ez egyúttal a misék jellegzetes eszközei is, az áldozás képei (kenyér és bor).
- ▶ Mátyás dicsőséges hadjáratait az **alliterációk** is kiemelik: (s nyögte Mátyás **b**ús hadát **B**écsnek **b**üszke vára).

- ▶ Értünk Kunság mezein
Ért kalászt lengettél,
Tokaj szőlővesszein
Nektárt csepegtettél.
Zászlónk gyakran plántálád
Vad török sáncára,
S nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára.

A mű elemzése

- ▶ A fordulópont a **4. versszak** elején található.
- ▶ Egy felkiáltással és egy ellentétes kötőszóval kezdődik a nemzetet ért csapások bemutatása:
- ▶ *tatár- és törökdúlások, belső viszályok és harcok; pl: Rákóczi szabadságharc.*
- ▶ **Hajh, de** bűneink miatt
Gyúlt harag kebledben,
S elsújtád villámidat
Dörgő fellegedben,
Most rabló mongol nyilat
Zúgattad felettünk,
Majd töröktől rabigát
Vállainkra vettünk.

A mű elemzése

- ▶ A **4-5. versszakban** arról ír Kölcsey, hogy a pusztulás a magyarok bűnei miatt következett be:
- ▶ a büntetéseket, pusztításokat, vereségeket sorolja fel.
- ▶ Hányszor zengett ajkain
Ozmán vad népének
Vert hadunk csonthalmain
Győzedelmi ének!
Hányszor támadt tenfiad
Szép hazám, kebledre,
S lettél magzatod miatt
Magzatod hamvvedre!

A mű elemzése

- ▶ A **6. versszakban** észrevétlenül térünk át a múltból a jelenbe. Ezt az igeidők változásával éri el a költő (*bújt - múlt, nyúl - jelen, nézett - múlt, lelé - múlt, hág - jelen, száll - jelen*).
- ▶ A Rákóczi szabadságharc bukása után a Habsburg-megtorlás következett. (*Bújt az üldözött, s felé kard nyúl barlangjába*).
- ▶ A himnusz **mondanivalójának tetőpontja** ebben a versszakban található: a bűnök következménye az üldözöttség, hogy elvesztettük a hazánkat (*nem lelé honját a hazában*). A legfontosabb gondolatot **alliteráció**val is kiemeli a költő (*h*onját a *h*azában).
- ▶ Bújt az üldözött s felé
Kard nyúl barlangjában,
Szerte nézett s nem lelé
Honját a hazában,
Bércre hág és völgybe száll,
Bú s kétség mellette,
Vérözön lábainál,
S lángtenger felette.

A mű elemzése

- ▶ A **7. versszak** tele van a **múlt és a jelen közötti ellentétek**kel: a múlt pozitív volt, de a jelen szörnyű. Majd levonja a következtetéseket: „szabadság nem virúl a holtnak véréből” – hiába haltak meg annyian a hazáért, nem ért semmit, nincs szabadság.
- ▶ A **7. versszak** Kölcsey jelenét mutatja be, éles ellentétben áll egymással a múlt és a jelen (vár ↔kőhalom; kedv, öröm↔halálhörgés, siralom; rabság↔szabadság). Uralkodó képe a **rom**, a romantika kedvelt képe, amely egyszerre képes felidézni a múltat, a jelent és a jövőt.
- ▶ Vár állott, most kőhalom,
Kedv s öröm röpkedtek,
Halálhörgés, siralom
Zajlik már helyettek.
S ah, szabadság nem virúl
A holtnak véréből,
Kínzó rabság könnye hull
Árvánk hó szeméből!

A mű elemzése

- ▶ Az utolsó, **8. versszak** lezárja a verset:
- ▶ csak az az esélye van az országnak, ha Isten megszánya, hisz a magyarok bűne az, hogy nem becsülték egymást és a hazát.
- ▶ Szánd meg **Isten a magyart**
Kit vészek hányának,
Nyújts feléje védő kart
Tengerén kínjának.
Balsors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Megbűnhődte már e nép
A múltat s jövődőt!

A mű elemzése

- ▶ A versben nagy szerep jut az **ellentétek**nek. Ez a versszakok felépítésénél is megfigyelhető:
- ▶ **a 4. versszak a tengely**, az ezt megelőző versszakok ellentétes tartalmúak a 4. utániakkal.
- ▶ A történelmi utalások között **ellentétes párhuzam** vonható: Kárpát bérce – bércre hág; legyőzött török – győzedelmeskedő ozmánok; idilli táj – pusztuló ország.
- ▶ A **vers végső gondolata**: a magyarok megbűnhődtek már bűneikért, sőt még a jövőért is, Isten ismét kegyeibe fogadhatná őket.

A vers szerkezete

- ▶ A vers **keretes szerkezetű**, mellyel nyomatékosít a költő, **a kezdő és záró versszak** azonban nem teljesen azonos. Az elején áldást kér Istentől, a végén viszont szánalmat: már elveszti a reményt.
- ▶ Általánosságban a himnusz műfajnak **sajátos szerkezete** van.
- ▶ **Három fő rész**ből áll. Az **első rész** tartalmazza Isten megszólítását és a hozzá intézett kérést.
- ▶ A **második rész**ben felsorolja azokat az indokokat, melyekkel alátámasztja a kérés jogosságát.
- ▶ A **harmadik rész**ben megismétli a kérést. Ezt **hídszerkezet**nek nevezzük.

Utóélete

- ▶ A **Himnusz** – bár Kölcsey saját érzéseit fogalmazta meg benne – a **nemzet egyik jelképévé vált.**
- ▶ 1844 februárjában a népszerűvé vált **vers megzenésítésére** pályázatot írt ki a pesti Nemzeti Színház igazgatója.
- ▶ A pályázatot **Erkel Ferenc** nyerte, aki egyetlen óra alatt írta meg a Himnusz zenéjét.
- ▶ Hivatalos nemzeti himnusszá **1848. augusztus 20-án** vált.
- ▶ Ma a Himnusz keletkezésének napja (január 22.) a **magyar kultúra napja.**

Műfaja

- ▶ A **himnusz** nemcsak a vers címe, hanem egyúttal a **műfaja** is.
- ▶ Az ókori görögöknél keletkezett ez a műfaj. Istenhez szóltak benne: dicsérték, hogy elnyerjék a jóindulatát, és segítségért könyörögtek benne.
- ▶ Kölcsey is ezt a hagyományt követi: Istenhez könyörög, az ő segítségét kéri, áldást, békességet kér a magyarokra. (*Isten, áldd meg a magyart, jókedvvel, bőséggel*).
- ▶ Szerkezete követi a himnuszok hagyományos szerkezetét: kérés – indoklás – kérés.
- ▶ **Tehát:** a himnusz lírai műfaj, olyan imaszerű, magasztos költeményt jelent, amelyben kérés fogalmazódik meg.

Olvasókönyv 54. oldal)

A HYMNUS KELETKEZÉSTÖRTÉNETE ÉS NEMZETI HIMNUSZÁ VÁLÁSA

Kölcsey Ferenc (1790–1838) költeménye, amelyet 1823. január 22-én fejezett be (tisztázott le) Csekén, s amelynek zenéje – a megzenésítésére 1844-ben kiírt pályázat díjnyertes pályamunkája – Erkel Ferenc (1810–1893) alkotása, eredetileg a *Hymnus* címet és *a' Magyar nép zivataros századaiból* alcímet viselte. Az újabb helyesírási elvek értelmében: *Himnusz*.

Jellegét tekintve ún. *időszembesítő költemény*, amelynek gondolatmenetében a három időszak különböző értékeket képvisel, és ilyen módon szembesül egymással. A jelen érdekében kérdez a múlt tartalmaira: válságaira és dicsőséges eseményeire egyaránt. A dicsőséges múlt és a hanyatló jelen szembesítése és az így levonható tanulságok alapján jósol jövőt és perspektívát a nemzetnek.

Egyik fő motívuma a „belülről pusztuló (fa)” metaforájában képet nyert „belső romlás” képe; nemcsak saját költészetében (például *Rákóczi hajh...*, *Zrínyi dala*, *Zrínyi második éneke*), hanem a 18–19. századi magyar ódaköltészet darabjaiban (például Berzsenyi Dániel: *A magyarokhoz I.*, *A magyarokhoz II.*, *A tizennyolcadik század*, Vörösmarty Mihály: *Szózat*) is gyakori elem.

A múlt, a jelen és a jövő síkjait érdeklő verssorokat ún. keretversszakok fogják közre, amelyekben a lírai beszélő, az elképzelések és az értelmezések szerint egy 16–17. századi református prédikátor fohászkodik Istenhez a sok „zivataros” századot és „tenger kint” elszenvedett („megbűnhődött”) magyar nép bűnbocsánatáért.

Erkel Ferenc „harangok zúgása”-t vélte felismerni ünnepélyességében, holott a népi szokáskultúra, a farsangi jóvendőmondás jegyében jött létre. Nemcsak az ünnepélyesség, a gyászzene vagy a harangzúgás, hanem a verbunk és egyfajta „vidám”, népies, mulató hangulat is kiérezhető belőle – legalábbis egyes újabb értelmezések szerint.

A 19. században és a 20. század első két évtizedében rendszerint forradalmi vagy nemzeti tartalmú eseményeken énekelték az osztrák hivatalos himnusz, a *Gott erhalte* után, mellett vagy ellenében más, hasonló jellegű (zenei) alkotásokkal (Vörösmarty Mihály *Szózatának* megzenésített változatával, vagy a *Rákóczi-indulóval*, a *Boldogasszony Anyánkkal*, illetve a *Tebenned bízunk, elejétől fogva* című zsoltárral) együtt. A második világháború utáni kommunista érában (vallásos jellege és tartalmi miatt) le szerették volna cserélni a korszak ideológiájának megfelelő szövegre. A közvélekedés szerint Illyés Gyula (1902–1983) író és Kodály Zoltán (1882–1967) zeneszerző tekintélye mentette meg.

Kölcsey Ferenc versét a közmegegyezés tette magyar nemzeti himnusszá, amit csak 1989-ben foglaltak törvénybe. Azóta január 22-e a magyar kultúra napja.

▶ Ha van kedved, hallgasd is meg!

▶ <https://www.youtube.com/watch?v=JHG0S75PrD0>

Házi feladat

- ▶ Memóriafejlesztő gyakorlat: megtanulni a verset fejből!
- ▶ (Könnyebb, ha először versszakonként tanulod.)

Köszönöm a figyelmet! 😊

Készítette: Majlát Hermina